

~~IX B 12.~~

4

~~304 B 14~~

~~MC 134~~

PN Sp II 16/1865.2

БИБЛИОТЕКА
МАТИЦЕ ОРГОНЕ

4038

2124.

18

XI

РП Ср II 1869/2

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ГОДИНА ЧЕТВРТА.

ИЗДАЈЕ

„МАТИЦА СРПСКА.“

УРЕЂУЈЕ

А. ХАЏИЋ.

У НОВОМЕ САДУ.

ИЛАЧОКОВА ШТАМПАРИЈА

1869.

XI

MATAM

INSTITUTION OF MATAM

TO THE

MATAM

A

Где је што.

1. Песништво.

а.) Вештачко.

- Абердар. Два питања. (Из „другог јака.“) Стр. 833.
Мизан Андрић. Мојој цури. Стр. 124.
Никола Боројевић. Споменику Јелачића бана. Стр. 244. — Србо-
мрецу. Стр. 785.
Б. Сужан. Од Лермонтова. Стр. 428.
Јован Грчић—Миленко. Пролеће. XX. Висибабa. Стр. 13. XXI.
Козарић. Стр. 34. XXII. Киша пролетница на селу. Стр. 53. XXIII.
После кише. Стр. 53. XXIV. Дуга. Стр. 54. — Пролог. Стр. 84. — Ков-
чежић. Стр. 196. — Српски дан. Стр. 226. — Мајко моја српска славо!
Стр. 404.
Драга Д—ћа. Јесам сретна. Стр. 364. — Што ме гледаш? Стр. 545.
— Певала сам. Стр. 595. — Јан Хус. Стр. 737.
Д—и. Љубим ли те. Стр. 744.
П. Деспотовић. Утехa у сузама. Од Гета. Стр. 569.
Игмановић. На част ти брата. Стр. 667.
Ј. Ј. Песме Мирзе Шафија. Стр. 449. 473.
Мита Калић. Жалосна врба. Стр. 340.
Лаза Костић. Самсон и Делила. Песничка студија из светог писма.
IV. Стр. 5. — V. Стр. 497. — Разговор с увученом српском за-
ставом у маџистрату новосадском. Стр. 28. — Ромео и Јулија. Трагедија
од Виљема Шекспира. Превод с енглеског. Стр. 713.
Огњан. Шта би био. Стр. 315.
Ђена Павловић. Сузе. Стр. 268. — После решења народног питања.
Стр. 293. — Тетинска ружа. Стр. 381.
Мита Поповић. Лорд Тома и лена Ана. Шкотска балада. Стр. 100.
— Мојој сестри. Стр. 148.
Коста Д. Стефановић. Убојна песма. Стр. 525.
Милутин И. Стојановић. Кобна љубав. Балада Стр. 617.
И. Ђ. Краљ Владимир. Стр. 76. — Српска омладина. Стр. 107. —
Одваљена грана. Стр. 171.
Милорад П. Шапчанин. У вече. Стр. 220. — Леди Клара Вир де
Вирека. Од Алфреда Тенајзна. Стр. 809.

б.) Народнo.

- Народне песме. Из збирке Манојла Хрваћанина. Стр. 127. 152. 485. 507.
Народне песме. Скупио Раша Милошевић у Алексинцу. Стр. 175.
Српске народне песме из збирке Ђ. Рајковића. Стр. 201.

Приморске народне песме. Скупио Славољуб Лжичар. Стр. 249. 274. 301. 325. 347. 372. 389. 411. 436. 459.

Народне песме. Скупио их Невинковић у Босни. Стр. 533. 553.

Српске народне песме. Из збирке Владана Арсенијевића. Стр. 577. 606. 625. 643.

Српске народне песме. Из збирке Александра Мушицког. Стр. 693.

Српске народне песме из збирке Б. У. М. Стр. 767. 795. 873.

Народне песме. Из рудничког округа. Скупио Ј. М. Стр. 820.

II. Новеле, приповетке, народне приповетке и путне црте.

Сремска ружа. Приповетка из народног живота. Од Јована Грчића. Стр. 7. 29. 54. 78. 102. 128.

Цар и три ћери његове. Од Мојице Хрваћанина. Стр. 45. — Златокоса девојка. Стр. 118. 166.

Је ли крива судбина? Приповетка Љубена Каравелова. Стр. 124. 149.

На истоку. По доктору Драгутину Рихтеру. Од Ј. Г. Стр. 163. 189. 212.

Горка судбина. Приповетка једне Нишлијанке. Од Љубена Каравелова. Стр. 172. 197. 221. 244.

Тајанствени врт. Од С. Стр. 235.

Последња воља. Приповетка из енглеског живота. С. Стр. 256.

Чича Сима. Приповетка Милорада П. Шапчанина. Стр. 269.

Невоља. Шведска приповетка. Превео С. Стр. 280.

Дан пре. Приповетка И. С. Тургенјева. С рускога превела М. Лебедева. Стр. 294. 316. 341. 365. 381. 405. 428. 451. 474. 500. 525. 546. 570. 596. 619.

Искушење госпођице Ремондове. Приповетка из енглеског живота. С. Стр. 306. 328.

Праведна пресуда. Стр. 330.

Обмана. Приповетка из америчког живота. С. Стр. 443.

Роман. По Бернеу П. Стр. 465.

Госпођа Хезардова. Приповетка из енглеског живота. 490.

Ко пре девојци. Црта из нашег друштвеног живота. Т. Стр. 514. 537.

Народне приповјетчице. Скупио их Невинковић у Босни. Стр. 539.

Верни невољник. Приповетка из руског живота. Превео С. Стр. 563. 586.

Смрт и лекар. Енглеска народна приповетка. С. Стр. 610.

Је ли била шала? Приповетка енглеског лекара. С. Стр. 633.

Рафајило. Исторична новела од Ваднајије. Превео Ника Б. Ђорђевић. Стр. 644. 668. 694.

Ричард Вотлер на другом месту. Црта из енглеског живота. Превео Ман. Хрв. Срб. Стр. 657.

Злочинство што је само себе казнило. Превео С. Стр. 681.

Особенак. Уломак из романа: „Шта да се ради?“ Н. Чернишевскога. К. Лазаревић. Стр. 689. 716. 739. 761.

На мртвоме језеру. Од Павла Хајра. Превео Владан Арсенијевић. Стр. 719. 744. 768. 786. 810. 834. 864.

III. Државне науке, повесница и земљопис, филозофија, наука о језику, педагогија, јестаственица, химија.

О уставној држави и њезиним установама. Од Ђ. Вукичевића. Стр. 1. 25. 49. 73. 97. 121. 145. 169. 193. 217. 241. 265. 289. 313. 337. 361. 377. 401. 425.

Успомене из незнабожачких времена у јужних Словена. По дру Сигфриду Каперу. С. С. Стр. 14. 35. 61. 86. 107. 133. 157. 180.

Фенелон о женском васпитању. Од Ђорђа Рајковића. Стр. 16- 38.

Слике из зоологије. Од Васе Арсенијевића. II. Стр. 20. 41. — III. Хулман Стр. 67. 94. — IV. Самур. Стр. 115.

Ко не би хтео да зна колико је сунце? Од *и. у.* Стр. 22. 44.

Прешитавање. Од Васе Арсенијевића. Стр. 153. 175. 202.

Филозофија естатистике. По Колбу II. Стр. 183. 208. 231.

О цвету и о плоду. Од Владана Арсенијевића. Стр. 226. 249. 275.

Нашим женама и матерама. По Боку. И. В. Поповић. Стр. 253.

Не ваља мазити малу децу. По Боку. И. В. Поповић. Стр. 277. 302.

Нешто из химије. По немачком од Владана Арсенијевића. Први део. Стр. 325. 348. 372. 411. 463. 488. 511.

Суза. Једна лекција песницима. По О. Улу. Р. Л. Стр. 351.

✓ Дарвинова теорија и наука о језику. Посланица Авг. Шлајхера својему пријатељу дру Е. Хекелу професору зоологије и директору зоолошког музеја у Јени. Превео Стојан Новаковић. Стр. 376. 389. 415. 437.

Нешто о језику и стилу. Лудвик Берне. Ст. Н. Стр. 394. 419.

Важност животиња по образованост људску. С немачког С. Стр. 459.

Стара Византија и живот у њојзи. По дру Јов. Хајриху Краузу. Од Ст. Нов. Стр. 558. 582. 606. 796. 821.

Јан Хус. Од А. Сандића. Стр. 593.

Шта је то историја образованости. Од Ст. Новаковића. Стр. 626. 653. 674.

Поглед на историјски развитак логике. А. Васиљевић. Стр. 702. 725. 749. 774. 800.

Савети оца своме сину. По немачком Ф. О. Стр. 729.

Колико је тешка земља. По немачком Вл. Арс. Стр. 753. 777.

Нешто из народног биларства и лекарства. Јован Мишковић. Стр. 826. 879.

IV. Књижевност и критика.

Критика о књизи: „Gorski vijenac.“ Од Ст. Новаковића Стр. 65. 89.

— Критика на књигу: „Нечиста кућа.“ Од Ст. Нов. Стр. 113.

Извештај о књизи: „Српска синтакса.“ Од Јована Живановића. Стр. 631.

Критика на књигу: „Теорија поезије.“ Од Милана Кујунџића. Стр. 875.

V. Различни саставци.

Мушке сузе из Бернеа II. Стр. 46.

Две три речи нашим Српкињама. Јавно предавање Драге Дејановића. Стр. 63. 88. 110. 137.

Једно старо срце у очи нове године. Из Бернеа II. Стр. 69.

- Појети. Из Дм. И. Писарева. Ст. Н. Стр. 92.
 Проповед о љубомори. Од Бернеа. М. Л. Стр. 187. 211.
 Један француски писац. С. Стр. 355. 377.
 Свака новина има противника. По Шлајдену. Светозар Савковић.
 Стр. 485. 507. 533.
 Нешто из дијететике. Говорио на беседи у Алексинцу др. Лаза Сте-
 фановић. Стр. 521. 554. 578.
 Треба чувати народне особине. С немачког С. Стр. 561.
 # Утицај женскијех на напредак знаности. По Беклу. Ј. Ж. Стр. 641. 665.
 О живцима. По немачком. С. Стр. 678.

VI. Просветни заводи.

- Југословенска академија знаности и уметности. Стр. 287.
 Маџица српска. Стр. 287. 806.
 Српско учено друштво у Београду. Стр. 687.
 Српско народно позориште: Последња представа 25. феб. 1869. Стр.
 139. — „Чаша воде.“ Стр. 708. — „Ђурађ Бранковић.“ Стр. 730. — „Ста-
 ри бака и његов син хусар.“ Стр. 755. — „Женски рат.“ Стр. 756. —
 „Максим Црнојевић.“ Стр. 779. — „Виконт Леторијер.“ Стр. 781. — „Док-
 тор Робен.“ Стр. 782. — „Лек од пуница.“ Стр. 782. — „Роман сир-
 машног младића.“ Стр. 805. — „Назови поштењаци.“ Стр. 827. — „Са-
 љурица и шубара.“ Стр. 829. — „Нови племић.“ Стр. 830. — „Фабри-
 чар.“ Стр. 880. — „Војнички бегунац.“ Стр. 881.

VII Ситније ствари.

- Народне загонетке. Од Манојла Хрваћанина. Стр. 95. 119. 191. 215.
 Разне изреке. Стр. 215. 262. 284. 333. 357. 382. 540.
 Цртице о васпитању. Стр. 238. 261. 332. 399. 422.
 Може ли се живети без мозга? Стр. 331.
 Најдрагоценији бисер. Стр. 396.
 Српске пословице. Скупио их Невинковић у Босни. Стр. 683.
 Код Караџића. По Сигфриду Каперу. јтџ. Стр. 704.
 Народне загонетке. Скупио их Невинковић у Босни. Стр. 732.
 Пословице и ријечи. Скупио их Невинковић у Босни. Стр. 732.
 Старо српско оружје. Од Невинковића. Стр. 803.
 Осим тога готово у сваком броју: књижевне белешке, глас-
 ник и библијографија.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:

десетог, двадесетог и последњег
дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:

на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три
мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

ПОЈАМ И ЦЕЛ ДРЖАВНА.

(Из књиге: „О уставној држави и њезиним установама.“*)

Од Ђ. Вукичевића.

Шта је то држава?

На ово питање даје нам државна наука и повесница света различан одговор.

У разни векова и разни народа беху државе врло различите и што се спољашњег строја и унутрашњег значаја тиче.

Друкче и неможе бити; јер развитак појма државног стоји у тесној и неразлучној свези са развитком човештва и цивилизације уопште.

По томе ако хоћемо да до правога државног појма дођемо, ваља нам загледати у повестницу и распитати шта беху државе, на који начин и у ком облику развише се оне у разних народа, на северу и на југу, у старом и у новоме веку.

Но и историјско гледиште по себи није довољно. Ни једна историјска држава није достигла своју вршну тачку. Све се оне у непрекидном развитку налазе. Повестница још није створила идеал државни. Правога појму државном кадри смо се приближити тек путем науке и филозофије државне.

Повестница нам до сада у главном показује три различна схватања о појму државном; а то је: схватање источни, старокласички и модерни народа.

*) Овим саопштавамо неколико одломака из овога дела, које је добило расписану награду од „Матике Српске.“

У источни народа, а наине у Азији и северној Африци као и у опште у добу детињства свију народа, находимо поглавито теократско сватање државно, по коме је појам државни тесно свезан са појмом религиозним.

У добу детињства, као и у опште у добу прве образованости људске, надвлађује човека природа и њезине непостижне моћи, којима се он диви и све што види приписује некој вишој недокучној моћи, која управља светом и људима. Тврда и непоколебива вера у ту вишу моћ или суштаство, која је створила све, па и саму државу, која непосредно управља судбом народа и државе, — јесте правна унутрашња основа теократији.

По томе поглавица у теократији није човек, нити су обични људи, већ нека ствар изнад јестаства, нека абстрактна мисао или идеал тако, да ова посредством своји земни местозаступника и служитеља, као државни органа, највишу државну власт обавља. Положај и карактер ових местозаступника божији различан је у појединим теократијама. У неки је местозаступник један и то или из реда свештеничког — и то је онда првосвештеник или пророк, н. пр. код Јевреја у староме веку, или је из реда световног као што беху фараони, калифе и султани у држави муамеданској. У другима обавља највишу државну власт цео један сталеж или каста, као што беше држава брамина у Индији. У свакој теократији је наука о вери и религији главна и тако рећи искључна наука. Она се неограничује једино на одношаје човека према Богу, она несадржи у себи само прописе о култусу, о моралу и духовној власти у опште, већ се подједнако протеже и на све остале породичне, друштвене и државне одношаје човека. Она обухвата целога човека и све његове одношаје, По томе је главни задатак у свакој теократији, да што боље и тврђе одржи ову веру и науку о религији. Интолеранција према другим исповестима није код њи никаква неправда, већ напротив религиозна врлина, која је нужна за одржање саме државе. Нападај на коју религиозну догму није само безбожност, већ уједно и велеиздајство државно. Па као год што је поглавар у теократији неко више суштаство, тако и закони државни нису израз људске но божије воље. Што је једном или оваплоћењем самога боштва, његовом инспирацијом или пророштвом за божију вољу проглашено, томе се свако безусловно покоравати мора. Свако критиковање божији установа и истраживање истине искључено је коначно, тако је исто искључена и забрањена свака наука, која се са религиозним појмовима не слаже. Где једном почне народ слободно и самостално мислити, истину тражити и научно васпи-

тати се, ту престаје теократија, јер јој се одузима темељно начело на коме почива. У теократијама, наике у чистима, находи се и духовна и световна власт у једним рукама, догме су закони, свештеници судије, цркве су уједно и суднице. Што се више духовна и световна власт у теократијама цепати почне, тим већма она слаби и почиње губити свој државни карактер. По томе видимо да теократија одузима државноме појму сваки човечански значај, подиже владара и владарску секту тако високо изнад обичног света, да му се ови као нека виша суштаства указују, према којима народ никаква права нема, већ је по самоме фатуму — судби — осуђен да им се безусловно покорава, и њиној свемогућној вољи служи. Теократија је природни противник свакој индивидуалности, политичкој слободи и равноправности грађанској, противник свакоме слободном духовном кретању, а наике напретку у наукама, вештини и образованости људској уопште. Једном речи теократија није држава за подупирање и унапређење људских цели на земљи, већ она находи своју државну цел у томе, да приуготовљава у земној, привременој држави за државу небеску, која вечито траје и у којој правовернике очекује истинита срећа и право блаженство.

Класички народи старога века, наике Грци и Римљани, схваћали су друкче појам и цел државну. *Salus publica* — опште добро — беше узвишена цел, за којом тежаху старе државе грчке и римске. Свака од оти држава према ступњу образованости и спољашним одношајима народа, имаћаше своју главну државну цел, као што беше ратоборство, тежња за освајањем, тежња за развитком науке и вештине, трговине и радиности. Поједини држављани налазили су своју срећу у срећи државној, своју посебну цел у општој цели државној. Свако беше саставни део целине, и мораде целини безусловно служити. Држава имаћаше тако рећи неограничено право на поједине, не само што се приватног права собственности тиче, које је могло у случају потребе сасвим укинути, него и на породичне одношаје човека, на право брачно, шта више и на сам живот човечији. Тако се у старој Спарти и Атини слабачка деца, од којих се држава никаквим користима ненадаше, морадоше изметати да угину. Религија беше установа државна и ношаше на себи искључни тип државни. Једном речи по схватању стари класички народа, свака је држава самоцел, јер свака има своју сопствену опредељену државну цел, која апсорбује цело грађанство тако, да сваки поједини држављанин никакве више и узвишеније цели у животу нема, но једино служити држави и настојати да држава своје

цели постигне и унапреди. По томе видимо да стара класичка држава грчка и римска имађаше свој човечански значај, имађаше своју опредељену цел на земљи — а та беше опште добро државно. То схватање државно далеко је напредније од теократског схватања, али не потпуно, јер обрађаше врло мало пажње на човека по себи, на његову природу, његов задатак и његове посебне животне цели на земљи.

Тек упливом хришћанства, ближим упознавањем човека, његовог достојанства и високог позива на земљи — почеше људи и државно право, почеше друкче о држави мислити, друкче појам и задатак државни схваћати.

Данашњи век и данашње модерно државно право учи, да задатак држави није ништа друго но једино, да штити и унапређује оне цели човека, које леже у позиву његовом на земљи.

Човек, као најсавршенији створ на земљи, рођен је не да буде средство какве му драго друге цели, која би више њега стојала, већ да буде самоме себи цел. Право се достојанство човека баш у томе огледа, што је човек једини на земљи, који је самоцел самоме себи. Више цели но што је човечија нити има, нити може бити на земљи.

А у чему се састоји управо права цел живота човечија на земљи? Састоји се једино у хармоничном развијању целокупне снаге човека, другим речима: у духовном, моралном и материјалном унапређењу његовом.

Свестрано савршенство то је дакле последња цел човека на земљи. Ову цел неможе постићи човек сам по себи уједињен и удаљен од други. Не може је постићи ни као члан породице, која је најприроднија и најпрвобитнија форма људскога друштва — ако је та породица уједињена и удаљена од други. Не може је постићи ни удружењем с другим људма, ако је то удружење више случајно, не стално и не организовано. Човек свој потпуни задатак може постићи онда само у таковоме друштву, које има свој унутрашњи, стални организам, у коме су тачно означени одношаји поједини како међусобно, тако и према целини, — а то је држава.

Држава је дакле по модерном државном схватању: самостални организам људскога друштва на извесном земљишту, кога је цел, да штити и унапређује животне цели човека; другим речима: да хармонично развија и унапређује духовни, морални и материјални развитак људски. У колико која држава ову своју цел боље и успешније постиже, у толико је она савршенија и у толико више одговара правном појму државном.

Модерно државно схватање, модерна или као што неки десте неправилно називају правна држава разликује се већ по самома појму своме од теократског и класичког државног схваћања, т. ј. разликује начелно и од теократије и од старе класичне државе. Од прве по томе, што признаје виши позив човека на земљи, признаје његове животне цели, које се састоје у хармоничном развијању његове духовне, моралне и материјалне снаге, и тежи за тим да својим установама ове животне цели човека најбоље подпомогне и унапреди. Од старе класичне државе разликује се у томе што у њој, ако и припада свака личност целини, ипак се не губи у целини; сваки држављанин има своје посебне животне цели, а држава је само позвана да те цели штити и унапређује. Докле је тамо сваки више грађанин него човек, дотле је овде само у толико грађанин у колико тиме своје човечанске цели лакше и успешније постићи може. Држава је тамо свемогућа, овде пак има само толико моћи, у колико појединоме човеку недостаје, да сам собом своје личне цели врши и унапређује.

Овим смо показали, како се досада у главном схваћао појам и задатак државни; показасмо како га схваћа данас модерна државна наука. Међутим течај људске образованости није довршен; да ли је идеја државна овим модерним државним схваћањем исцрпљена и своју вршну тачку постигла, — то остављамо времену и развитку човештва да реши.

САМСОН И ДЕЛИЛА.

Песничка студија из светог писма.

Од Лазе Костића.

IV.

У тавници је сужањ, окован,
 У тавници је глава народа,
 У тавници је снага народа,
 У тавници је нада народа,
 У тавници му судац богодан,
 У тавници је Самсон, окован.
 Па све због једне жене! Жене зар?—
 У тавници јунака свију цар,
 И глава, снага, нада рода свог
 И божји народ и у њему бог.

У тавници? Ал' тавница је пет
 Филишћанова, то је једна тек,
 Ал' он је слеп,
 И тавница му цели бели свет,
 И тавница му љубавни му јад;
 Ал' тавнице би све те подно рад,
 Да није једне, што му није крв,
 Да није народ Филишћаном стрв,
 Ту тавницу, тај оков не мож' стрест'
 Кривице своје немилосну свест.

Ал' Бог је велик :
 Жежено гвожђе к'о кад се кали
 У студни вали
 Те бива челик ;
 Тако се душа сужнога дива
 Паљена славом сјајни победа,
 Топљена жаром жељни погледа
 Огњеног ока Делилинога,
 Тако се срце од плама жива
 У смртну студен тавнице скрива,
 Слепилом жарки поглед окива,
 Те — песник бива.
 Самсон је пево :
 Пево је земљу, пево је небо,
 Народ и Бога, славу и срам ;
 Јунаштва свога минула дела,
 Дивоту мушку дивскога тела
 Пребујне косе срезани прам,
 Угасле звезде зеница слепи
 Пево је поглед очију лени,
 Пево је љубав и њену силу,
 Ох, и Делилу!
 Шта је с Делилом? Камо Делила?
 Зар и њој сломи тавница крила?
 Зар и њој очи у вечној ноћи,
 Та неће бити, ох, неће моћи :
 Гвоздени шиљци, сленила клета
 Стопили би се од њена гледа ;
 Ал' у сну, можда, с његови груди,
 Ох, — да полуди.

Самсон је пево, ори му се глас,
 Бојева смртни некад жив ужас,
 Надјекује окова тужни звек,
 С тавница стреса мемлу камена,
 Па ни камен му ма не спречује,
 Чак на дно пакла продире му јек
 Разбирају га дуси пламена,
 Ал' онај горе, тај га не чује ;
 Већ отвара Филишћанином свес,
 Чује га млади Аскалонски кнез
 Те збори лепој својој невести:

„Делило, душо, слатки савезу,
 „Чујеш ли тај прижељак небески,
 „Славуја слепог у свом кавезу?
 „Чујеш ли песме, знаш ли какве су?“
 Делила чује и Делила зна,
 Од опомене спонада је стра,
 Од помисли се крвца слеђује,
 А камо л' гласа тутњавина та,
 Што залечен тек бол позлеђује,
 Ал' ипак вели: незна, нечује!
 „Шта, не чујеш га? Не чујеш га зар?
 „Па нека дође, да га чујеш бар!“
 „Окани ме се, мани ме се сад,
 „Веселе да нам туђ не кваре јад!“
 „Веселе зар? Ти стрепиш, бледиш, мреш
 „Ха! још га жалиш? Још га љубит' смеш?
 „За сутра ће се свадба спремати,
 „Ал' Самсон ће сватовац певати!“
 Набрекну роба, роб с' удаљује
 И тавница се одмандаљује.
 „Ој сужни робе, робе неробе,
 „Ево ти носим гусле кедрове,
 „Ако ти глас од песме ослаби,
 „Да уз њи сутра певаш о слави.“
 „Чуваре бедни,“ збори сужни див,
 „Чуваре будни слепог јада мог
 „Дај амо гусле, амо луцањ крив,
 „Надапесте л' им одрезан ми влас?
 „Ал' донесе л' ми други какав глас?
 „Јел' жив мој народ? Јел' му жив још
 Бог?

„Но Бог ће га сачуват', устреба л'—
 „Ал' шта Делила, збори, живи л'
 знал?“

Филишћанин се маша за мандаљ:
 „У награду са веште издаје
 „Господар млади, Аскалонски краљ,
 „На женидбу с Делилом пристаје!“
 У Самсоновим грудима нема да.
 „Рад издаје? Рад какве?“ прошапта.
 „Рад какве? Где још пита!-Ха-ха-ха!“
 И оде чувар јасно кикоћућ'

Затворише се врата, шкрипну кључ, — Помозите му силни богови! —
 Из тавнице се грдан зачу рик, Ал' преста рик, тишина, камо лав?
 Ко рањен лав ил' ко надражен бик, Ни гласа му, — чувара прође стра:
 Пораскидани звекнуш' окови: ,Ни гласа више? — Ха-ха-ха-ха!
 Мандаљ' се тресе, чувар дркће сав,

СРЕМСКА РУЖА.

Приповетка из народног живота, од Јована Грчића.

(Наставак.)

III.

Ко се не би сећао свога детињства? Ил' још боље: Ко га се неби радо сећао? Ја не знам како ко, ал' ја и данас још врло радо помишљам на дане, који ме задовољаваху малим, ал' пре малим дарком. Ја и данас уживам, кад се посетим на оно уживање. Ој, у души ми чисто и сада горука онај детињски усхит, она детињска срећа, — ал' не мислите увек, о, не: ја нисам тол'ко срећан; већ само онда кад се сетим минуле среће... Има људи — шта ли су? — који сећање поштују само у толико, у кол'ко се „случајно“ за њих залепило, такима се не треба ни чудити што врте не задовољном главом, што се упињу баш хотимице да забораве све оно, и што би другом „чојку од срца“ било. Можда најмилија светиња. Ја нисам од таквих, ја поштујем и памтим и сваку милу маленкост; она ми од дана на дан расти у срцу, тако, да ми се на брзо не чини више маленкост.

Кад би човек хтео да казује нешто „о милом и драгом“ из свога живота, а хотимице обилазио „мило и драго“ из свога детињства, изгледао би баш као сурови и блатнави јесењи дан, који радије јури на сусрет немилој зими, и који радије на њу помишља него на благо и умиљато пролеће, које ће за њом да засија и које је и пре тога сијало...

Песници врло лепо сравањују живот са поточићем, који расти и расти. С тога ми је баш и чудо кад неки и неки, кад већ мисле о потоку, неће да помисле и на извор његов. Ја би рекао, да поток далеко умиљатије и тајанственије шапуће на своме маленом виру.

Кад седим тако где у врту ил' шумарку замишљен, замишљен, па случајно тек зачујем детињи глас, што дозива свога другара, а мене чисто текне у срцу и очи ми светлије погледе, јер ми се махом учини: као да сам на дому, и да

*) Види бр. 35. пр. г.

ме који мали другар на бигру позива. Све озбиљне и хладне мисли стоциљују ми се тада с мала чела, и ја помишљам тада само о детињству. ~~##~~ Пред очи ми излазе најмилије пригоде; и ја сам у том часку најсрећнији, јер сам опет — дете. ~~##~~

И сад, ви'те, као да сам у ономе прошлом добу. . . Тога нема ко би ми ускратио то задовољство ил' вољу: да овом приликом бар мало јасније додирнем уживање и радовање из свога детињства.

Ви'те, ја као да гледим сада ~~##~~ себе самога, и ма да је тешко „себе“ видити! Ја се видим ево баш пред малим амбаром у авлији, што је пре три године са осталим стајама изгорео; видим се, па ма ви колико говорили, да се не видим. Ето ми на глави мала шепица са истрцаним вршком, па се и сами кончићи ево виде. Ето ми на врату црвенкаста поша на фронцле, које сам у несташлуку хотимице замрсио, тако, да се из њих створио чвор, који ми скакуће с једног кошчаног дугмета на друго. Ето ми чојаног капутића са масни лактови и каљави чизмица са искрпљеним петама. Ето ми у руци подугачки бич са танким швигаром. Бичаље дреново, и као да би му с места могао избројити све чворове. Ја видим и матер, ено, де се полако упутила у кујницу преко авлије, де баш сада лебац пече. Видим је како се милостиво смеши, и као да чујем, како ми вели: „деране, деране, враг те не одно, ако не будеш мирнији него јуче, ~~##~~ не ћеш добити вруће лепиње са сиром, па ни беле пупушке!“ Чујем и то, како јој се као брзоплет одзовем: „Е, да, добићу ја баш беле пупушке, а лепиње. . . . марим ја!..“ И уз то као да се гледим, како се ваљам по песку крај бунара са дрвеним јежом на врху, који је такође, ~~##~~ на жалост, ~~##~~ изгорео, и како скакућем око плитке јаме, де загашујемо креч. ~~##~~

Боже, преблагИ Боже, ~~##~~ та ја би се тако верно умео насликати у оном добу, да би се и сваки заборавко заборављеног сетио! . . . Но тако далеко не смем ~~##~~ овом приликом. Ово, што до сад рекох, рекох само за то, да вас приуготовим на једну незнатну маленкост, која је расла и расла, док није одрасла; те сад више није — маленкост. Одма ће те је чути. Ја не ћу дакле да наспомињем сада, како сам радо хватао кесеге и грече на Дунаву са широком липовом кором, нити како сам се радо ~~##~~ играо шуке и жмуре; нити како сам радо крао зелених јабука од суседа; нити како сам радо јео црних дудова, особито мурга; нити како сам немилосно тучо туђе голубове; нити како сам први пут кад сам читао апостол пао с апостолом заједно на сред цркве; нити како сам радо јео мацуна са бундевама, грожђем и орасима, нити како сам грамзио за масни лакумићи, уш-

типци, шеширићи и суџуци; нити како сам мрзио ~~кисело~~ кисело млеко, патлицан и тикве; нити како сам подметао ногу својим малим пајташима; нити колико ми је пути нос био разбијен, нити кол'ко пута сам га ја коме другом расцрпао. Све то нећу овом приликом да вам наспомињем; а најмање то ~~како~~ како су ми се „завидљиви“ другари из грла ругали: „момак и девојка, швалер и швалерка!..“

Сад ми је нужна само једна, ~~овде~~ овде још неспоменута, ~~мила~~ мила маленкост, и то баш зато, што сад није више маленкост.

Хоћу да вам кажем, како сам као мало дере још волео, не описано волео возити се на коли; а то вам зато баш сада хоћу да кажем, што сам, ево, попео се већ на кола, која ће да ме одвезу до прише Владимира у село М.

Сећам се, добро се сећам како ми је то срце и душа било, ~~возити~~ возити се на коли. Јесам ли се само надао слуги, јесам ли само слутио тек, да ће се скоро вратити с коли из винограда, воденице или шљивика, — е, то се онда морало врсти около капије на сокаку, па ма шта било! Чим би га опазио из далека још, потрчао бих му онако колачки на сусрет и затапшао би убрзано малим рукама: да ме малчицо, ал' само малчицо повезе, па ма то само на десет корака било! Те радости, кад би се смилоро, кад би ме сместио уза се на широки џак са збијеном кукурузовином! Па још кад би ми додао швићаво бичаље! Их, па још и уздице! Е, ~~ту~~ ту радости не би било границе! А кад бих кад год опет био случајно у авлији и опазио га већ на самој авлијској капији, — и тада не бих мирово, и тада бих као срндаћ скакутао до кола, да ме опет уздигне, па ма се возао само од капије до штале, или до великих мердевина пред качаром, или до цигљаног кућњег прага са танким летвицама. Та детињска маленкост, ~~ко~~ што сам реко, одрасла је; расла је са мном на поредо, и зато је нико не сме ни замислити мању од, — хвата!

И дан ~~данас~~ данас, дакле, у души ми је ~~возити~~ возити се на коли! Не чудите се, дакле, како сам тако задовољно сео, ево, на уске таљиге и то на поприличној зими... Оно писмо које ми пре три недеље од Владимира допаде, приказало ми је пријатељски, да би ваљало посетити свога побру. А како волим да се возам на коли, било то на зими или припеци, ~~нисам~~ нисам се дуго ни сканђивао. Можда бих се и пре неколко дана већ кренуо, ~~ал'~~ ал' ми се баш не даде.

Нешто не обично се радујем данашњем путу. Уз то и ово морам признати; да свакад, кад год бих помислио на село М, и

на пришу Владимира, у једно помислим и на — сремску ружу! Као нека брига обхрвана у томе часу...

— Ал' — није брига; чекај, како да вам кажем? — није ни отрава, ни сет да! као нека „слутња“ обхрва ме у томе часу.

— Е, готово је, хајде, кулаш! — узвикну окретан кочијаш и трже за уздице.

— Зар већ?

Чујем још како ми моји желе срећан пут и таљишке се одмакоше из авлије.

По шорови све мирно; а на цркви избија девет. Замотам се подобро у рутаву бунду, тако да сам једва видео колара Живка како пред својом коларницом ђуша мршаваг шегрта. Кад дођосмо већ и до гробља, а мој се таљизгало наједаред окрену и рече ми сасвим хладно:

— А знаш ли, брат Јоцо, кога ћемо скоро носити уз овај брег?

— А кога, Јосипе?

— Мамицу Чупићеву! Знаш да јој је умрло њен Милан у шпитаљу? Сирома!

— Знаш, Јосипе! Но зар је мамица оболела?

— Та ено, држали су јој и ономад већ свећу! Та не ће преболети; а и стара је...

Не право ми беше што и ово чух. И тек да ми се још већма намршти чело, опазим у то баш сеоског јуду за брегом, где отима зечију кожу од шумаревог детета. Но још их добро и не погледах, а жива остаде сам на снегу, јер му деран отрже из руку „оживелог“ зеца. Мој таљизгало поче из грла да му се руга и прети, и ма да га овај чивутско-српски увераваше да је он ту кожу купио и платио за њу седам грошића и крајцару. Мало час ево нас и на крај села. За нама су ево већ и сеоске завејане вратнице, а пред нама снежно поље. Види се ено и шума малко; но до ње још имамо подоста.

Има људи, ил' још боље путника, који на путу не мисле о путу, већ Бог би их свети знао о чему! Ти незнају да је најбоље мислити баш о самом путовању; јер им тако траје забава таман дотле, док не постигну своју мету, док не буде путовању крај. Ја, ви'те, ни о чем другом сада не мислим већ само о овоме путу. Ја не мислим нити се питам у себи зашто да нас баш Маџари тако одвећ милују и зашто да нас баш некоји Хрвати тако од већ разуму? Ја, то, ви'те, не мислим; нити се питам у себи зашто да неки извесни честити књижевници постадоше сада и извесни честити најемници? И на то, ви'те, ја

не мислим, нити се пак питам у себи, као што би други ко радио, зашто да многи и многи наши свештеници радије промуцају „амин“ на крају придике, него „благочестиви Христијани“ у почетку придике? Ја о томе и многим другом, ко што чујете, никада не мислим, већ само о оном. — „што ти је пред носом!“ — чисто чујем како ми ту филистер који упада горопадно у реч.

Па као што би ти хтео с тим, мој слатки филистеру, зар мислиш, да ја нећу и сам рећи, да мислим само о ономе што ми је пред носом? Чудна ми чуда! Кад би од куд знао, како не усиљено и просто о свему казујем, ти би онда за цело повуко језик за зубе. — Гле, ти њега!...

Ја ни о чем другом сада не мислим, већ само о оном што ми је пред носом. Ви'те оне силне винограде, што их је снег умомотао у своју белу одећу; — кад их овако из бунде погледим, а мени у часу, чим малчице тек очи заклопим, изиђу сви зелени пред очи.

Учини ми се, као да је чокоће позеленило, као да га је глатко лишће окитило, а под лишћем као да се отегла смедеревка, мирковача, динка, јагодинка, чавка, ранка, осекуша, дренак ил' волујско око. Учини ми се, као да видим и зеленог скакавца на овом ил' оном листу!... Па онда, ви'те оне малене вишњице око гранатих кајсија и ораха? И оне здепасте јабуке у крај пута? Као да гледим како их краду волујари и коњушари. Једнога баш сада као да видим, како је позеленио као зелена кајсија, јер под њим пуцка грана. Видим му око врата и платнену торбицу са великим чвором на кајасу; а видим, ево, и ону пепељаву гуњу — ест! ни речи о гуњи; јер ме позсећа на мога кочијаша! Како то опет? — питаћете ме; па зато ево одговора.

Но пре свега морамо и њега видети, кад смо већ и — гуњу видели. Погледајте му само онај велики, криви нос, па ће те тим лакше појмити од куд Јосип да има с једном — гуњом посла! Да, да, имао је у истини; а истина оставља трага, како свугде, тако и код њега. Истина је, дакле, да је брат — Јосип имао с гуњом посла, и то као дете још. Да ме не мрзи, ја бих га позвао, да вам он сам о томе каже; но како баш сада пуни крџаном своју шемничанку лулу, нећу да га буним. Ево, и сам да вам кажем. Као дете још, лежао је наш Јосип једаред под родном гуњом, и баш у онај пар, кад се најбоље загледао у зрачну свилу, што се ушлепа у грању, баш у тај пар, жалосни пар, срзоао се и пар големих гуња, па управо нашем Јосипу на нос, онда још носић!... Сиромаш Јосип, од

стика му се искривила невина мршталица, и од то доба никад да се опет исправи! Зато респект од — гуње!

Ето, виш, слатки филистеру, кад би ме сада опет онако горонадно запитао што говорим као махнит сад опет о Јосипу и — гуњи, а ја би ти сасвим „савесно“ одговорио: зато, што су ми пред носом!

Но ево нас већ и близу шуме. Ал' док не уђемо у њу, да чујете још коју о нашем таљизгалу. Он се још није оженио, ма да је од прилике у тридесетој години већ. Он је само на једну једиту своје зеленкасто око бацио, на буцмасту Еву из Гложана; ал' шта мислите, зашто је није и узео? Зато, што ју је узео — чисто ме је страх да вам кажем — што ју је узео његов — провођаџија!...

Ни на шта на свету не мрзи тако, као на провођаџије и — гуње!...

Иначе, Бог и душа, ваљан је човек, а још бољи таљизгало.

Тога нема, ко би смео рећи: „Јосип вози рђаво!“ Јок! Његов кулаш свагда каса, да већ не мож' човек боље ни пожелити! Погледајте га само и сада како се марваши! Како само фрче поносито!...

И он мора да зна, да му је госа на цени, јер му нико не сме рећи, да у његовим рукуницама нису гвоздени клинови, већ дрвени; или да је од њега когод „купово музике“, што ће тољко рећи, као да га је ко запитао: „а шта теби, море, те таљиге тако „свирају“, зар нема у вашег грка сала?“

Окром шале, добро вози. Таљишке му све лекеде. Како сам се загледао у ноге кулашеве, јер ја особито милујем да мотрим на кошите како везу, и да ли ће стражња нога на исто место да стане, на које и предња (коју забаву свакоме препоручујем), како сам се загледао, дакле, у кошите, добаци ми, ево, једна од њих, у захвалу, попрличну грудву снега, која ми се залепи на рутавој бунди таман онде где се ордени вешају.

А гле, ордена! помислим одма у себи и чисто се понесем...

(Наставиће се.)

ПРОЛЕЋЕ.

Песме Јована Грчића — Миленка.

XX.

Висибаба.

„Висибаба,“ стара баба,
Оборене главе,
Згурила се, па све нешто
Гунђа око траве...

Њу гледала подругљиво
Танка „Пресличица,“
Па дозвала „Чукун-дсду,“
Свог шалливог стрица:

Валај, стриче, чини ми се,
Баби треба лека,
Да зовнемо оног младог
Хуљу „Кукурека!“

Тај ће бабу да опрости
Гунђања и беде:
Чим јој љубне — хи, хи, хи, хи! —
Образине — бледе...

То „Бабино уво“ чуло,
Па неда на баку;
Већ се чуди „Пресличици“
И стрицу — простаку!...

Што дирате стару бабу,
Кад вам није крива?
Шалите се с „Перуником,“
И она је жива!...

Јој! кад зачу „Перуника“
Сва задрхта стасом;
А „Процепак“ — швалерче јој —
Поче ’вако гласом:

Мучи „Уво,“ оглухнуло!
Одкуда њу баш нађе?!
Та ето ти баш уз раме
Црвенкасте „Млађе!“

Ха, ха ха, ха! Насмеја се
Наш „Попонац Васа;“
А уз њега дланом тапше
Сестрица му „Саса...“

То „Каћунку“ није право,
Већ ногама лупа;
Па се дере: да је готов
Бабу да заступа!..

Лакше, лакше! Стишава га
Тетка „Љубичица;“
Али тихо, јер се боји
Удовца — „Ћурђица!..“

А „Вретенце“ и „Рутица“
„Неутрално“ гледе:
Шта ће бити од „партаја“
И старице седе...

Шта да буде? Девојчица,
Мированка мала,
Слушала им — „дебатице“
Понда их — побрала...

Умукоше сада ено
На њезиним груд’ма:
Е тако се исто збива
И са живим — људма!..

УСПОМЕНЕ ИЗ НЕЗНАБОЖАЧКИХ ВРЕМЕНА У ЈУЖНИХ СЛОВЕНА.

(По дру Сигфриду Каперу.)

Чудно је доиста, што се у северних Словена успомене на негдашње обожавање природе у наравима, обичајима и посматрању света готово сасвим из памети им избрисаше, осим неких заостатака, који су пуно друкчији но што су нове особине животне у северних Словена, и у јужних Словена особито у Срба и Бугара, на које ћемо се овде пре свега обазрети. Не само да се те успомене потпуно одржаше но се и, при свем том што је хришћанство на њих јако утицало, спојисе са појмовима о земним и надземним створовима, о одношају човека Богу, природи и човеку, као што ови од искони у народном духу поникоше, и то тако, да, које тај њиов незнабожачки, првобитни облик, које пак хришћански живљи у животу јужних Словена до данашњег дана особити, занимљиви, пола незнабожачки а пола хришћански значај сачуваше.

Далеко би нас одвело кад би испитавали потанко узроке овој чудноватој појави, и ми ћемо за сад само навести неколико примера из богате ризнице незнабожачких назора.

Морамо приметити, да се незнабожачки назори у северних Словена не само с тога изгубише, што беху особите прилике, кад они хришћанску веру примише, но још више с тога, што се они раније и на особити начин народа на европском западу дотакнуше. Са ширењем хришћанства иђаше напоредо пропаст народна, а ако не то а оно бар туђи просветни живљи. На скоро не беше ту места за првобитну словенску мисао. Место њезино заузме хришћанско-германска или ти римска, која се у ону претопи. Прасловенског мита не стане, првобитни словенски обичаји забораве се, стара словенска песма умукне, и што од свега тога преостаде, сачувало се више случајно, не унутарњом снагом, но гдегод у неспаженом самораном кутићу. Језик и начин говора дотеривао се мање више по страним законима мишљења и изражавања. Наука и уметништво, шоластика, реформација, класицизам, романтика и напоследку нека космополитска еклектика допринесу још, те животу северних Словена ударе такав значај, којим се од прасловенског јако разликује.

Друкчије беше на југу. Овде не навали одма на Словенство неодољива сила, која би му потрла сву народну особину, шта више, дошав из своје далеке постојбине, укаже се оно само као неодољива сила. Ово му већ удари животу тврда темеља. Страни

живаљ, с којим се овде прво додирне, беху Византинци. Од ових они, истина, доста попримаше али ови беху измождени и неприступачни образованости, па с тога му немогаху много наудити. Хришћанска вера није овде себи прикупљала присталица силом, бојак бијући, није се облачила у туђ језик, није наметала туђе обичаје, но је приступала мирно и пријављивала се кроз уста апостола, који беху синови народни и говораху језик народни, и од почетка понашала се врло обзорно и стрпљиво према уобичајеним успоменама и назорима. Многа мисао незнабожачка прими у се хришћанску садржину, многа хришћанска мисао добије незнабожачки облик, а при том ју да богме чуваше, било хотимице било нехотице, шисма, њени интереси и њене конзеквенције (последнице.) Отуд је то, да кад северни Словени на незнабожачке назоре давно већ заборавише и за најидејалније последнице хришћанске вере с највећим одушевљењем и жртвама у бој се упустише, Словени на југу поред хришћанства још сасвим детињски у својој незнабожачкој вери у природне силе живљаху, те тако се победоносни ислам и сурови му борци пре на њих сурваше, но што до њих дођоше користи, које на северу и југу из борбе духова проистекоше. Али и мешавина са Турцима, ма колико да су од њих, као пређе од Византинаца, попримали, не могаше јужним Словенима особине им уништити. Баш на против припомогао је тешки јарам њиов те се, не могући се развијањем европске просвете користити, повукоше у праотачки свет својих првобитних нарава, обичаја и назора, који им као неоцењив остатак њиових народних особина у толико дражији беше. У њему би се они тешили у својој невољи, у њему би се разгрејала њиова фантазија, из њега би црпили присподобу и пословицу, из њега слике и градиво за песме, у њему налажаху копча, која их све у једно свезиваше, обрану против растварајућих стихија, заштиту против потпуног духовног и наравственог назатка. Ови заостатци најивног обожавања природе из незнабожачких времена, здружени са источним, православним хришћанством, сачуваше у вековима роцтва јужне Словене од пропасти, и дабогме да је припомогло још и то, што Турци беху не способни, да друге народе у себе претопе. Да је то тако, сведоци су јужни Словени мухамеданске вере, који ма да су иначе велики противници својих хришћанских једноплеменика, с овима имају не само један језик, но и исте успомене на нарави, обичаје и назоре из незнабожачких времена.

(Наставиће се.)

ФЕНЕЛОН О ЖЕНСКОМ ВАСПИТАЊУ.

Од Ђорђа Рајковића.

(Наставак.)

II.

Посебна разматрања.

Да рекнемо сад коју о манама женскога пола, што би и ваљало лечити. Девојчице нам одрашћују у мекушности и бојазљивости, по томе није код њи ни мислити на какав сталан рад. Испрва је много афектације а после много навике у том њиовом страовању, у тим њиовим сузама, што и тако јевтино лију. Да и поправите, научите и презирати ту афектацију, јер је у њој подобра порција сујете.

И у девојчицама ваља искорењивати празне сањарије, улагивања и претеране комплименте; све и то квари. Девојчице треба даље упућивати, како да им је говор кратак а точан. Права је памет у томе, да се говор не калами одвише, те да се с мало речи много каже, уместо што жене данас понајвише с много речи кажу врло мало. Много говорити код њи је исто што и паметовати; оне нису избирачице у мислима; ствари, о којима говоре, немају никакве свезе; по свему се види, да страст из њи говори. Међутим није се многом чему надати од жене, која не уме пресућивати, своје мисли испитивати, у кратко и разлагати па онда ћутати.

Још један је узрок што жене много говоре, а то је тај што се оне лукаве рађају, и што су им увек дуги обиласци док дођу до мете. Њима су омилиле итрости, а како да не омиле, кад боље мудрости не познају и кад и обично најпре пример на то наводи? Жене су препредене нарави, па се знаду свакојако довијати; сузе и не стају ништа, њиова је фантазија жива, а знање ограничено, зато се лађају свачега, да својом вољом продеру; оне се не мисле дуго треба л' што желити, већ само наваљују да им се жеља испуни. К отоме су још плашљиве, а то је други извор претварању. Да ово грдно зло отклоните, нужно је не дати им повода да итрину употребе, и навикнути и да о свему, што им се може допустити, слободно изразе своју вољу. Ако им је у чему дуго време, нек смеду то отворено казати, за што да крију. Не намећите им никад окова, те да се морају претварати, као да им се нека друштва и књиге допадају а овамо се зна да није тако. Ако ли су девојчице већ уобичајиле своје мисли крити, а ви ћете и од тога најпоузданије одвратити, ако и темељно упознате са начелима праве мудрости; као што ћете им и ништаве ро-

мане најбоље из руку избити тим, ако им узмете отворити вољу за поучне и забавне ствари. Ако не пробудите у њима леп укус, оне ће имати покварен, а ако им не изобразите дух за истиниту мудрост, оне ће се одати на лажну, т. ј. на подмуклост.

Примери треба да им покажу, да и без преваре има на свету скромности и смотрености. Девојчице наше нека свецбају да је то поглавита мудрост: мало говорити, више себи него другима неверовати, нелагати и не бити пркоњица (*le brouillon*). Кад само оно оћемо, што треба да оћемо, онда то отворено и желимо, и старамо се да то постигнемо поштеним путем, и без ларме. Лукавство проистиче увек из непоштеног срца и ограниченог ума. Свет ће се једанпут само дати обманути, па више никако; од памтивека је познато, да ће се лукавост ди му драго увек сама одати.

Ничега се код девојчица не треба тако бојати као сујете: жељу да се допадно, донеле су оне са собом на свет. Отуда луксус, који толике фамилије упропашћује, а тим неморалност за собом повлачи. Сва ова зла теку из важности, коју помодарке себи присвајају. Фенелон допушта, да је мода код Француза, његови земљака, отела већи ма, него и код којег другог народа, ништа мање могу се његове примедбе о овој наследњој мани лепога пола пресадити и у наш врт. И Српкиње су погинуле за луксусом, ма да су далеко од Париза. Женске су женске, било у Француској, ил' у Месопотамији, ил' у шајкашком батаљиону! Фенелон уопште говори о лепоти и њезиној опасности. „Одвећ је непаметно“ вели он „једино се надати спасу од лепоте; то би исто толико значило, колико полагати сву заслугу у јачину тела, као што то чине дивљаци!“

Знатне су такође мисли духом класичке древности заданутог Фенелона о томе: каква одећа доликује лепоти и природи. „Права милина,“ вели он, „није у празном накиту.“ „Тео сам,“ вели даље, „да покажем младим девојкама племениту простоту, којој се дивимо на обелисцима и сликама, што нам преосташе иза грчки и римски жена; ту би оне видиле, како је немарно остраг преденута коса, и пуна у дугим борама таласајућа се одећа особито нешто мило и величанствено. Шта више добро би било, да девојче чује шта о томе веле сликари а и други људи, којима је познат овај фини укус старине. Ако се и није дух наши ћери високо уздигао над помодарењем, ипак би оне брзо позабациле данашње своје рогобатне фризури и неприродно ношиво. Знам ја добро да се не могу усвојити оне крајности старине, будалаштина би била то и зактевати, али би женски спол, одбивши чудновату ћудљивост, могао примити укус

ове красне простоте у ношњи, која осим тога и хришћанској цивилизацији одговара.“ Тако је Фенелон с једне стране претекао Русова, овог оца природног јеванђеља, с друге пак стране као прстом показао пруд, ди су населе жене из француске револуције, које су роцки стародревној ношњи подражавале.

Мода руши сама себе; она трчи за савршенством, али га не стиже, барем се никако не зауставља. Мода би паметно учинила, да се једном тако промени, како се већ више не би ни мењала никако, кад би најпре била сретна да дође до савршенства; али мењати се од сад па до века, то пре значи тражити непостојанство и неуредност, него уљудност и леп избор. Па тако обично и влада ђуд у моди. На женама је, да раздреше овај чвор; свако оће само њима да верује, те тако оне које су најлакоумније вуку и друге за собом.

Даље Фенелон ни на што толико не виче, као на „женске наученике.“ Било да или саме пишу књиге ил' да о књижевним радњама изричу пресуде, што велимо као на пању одсечене, — никако му се не допадају. „Девојка“ вели он „нек је спојила Бог зна колико живости, оштроумља и лакости са цветићима стила; свим овим својствима не разликује се још од великог броја остале неразумне женскадије. Ал' ако је девојка скромног понашања, ако је здравог разума, ако зна ђутати и свој посао како ваља обављати, онда је ова својост помеђу другима њеним најбоље одликује. Што се тиче деликатесе и афектације дугог времена, ваља и од обојег лечити, а то најбоље тим, ако и убавестимо да само памет и врлину треба потпуно поштовати; и једна и друга показују, да досадност и дуго време није деликатеса, но умна слабостиња.

Кад већ једном (овом пола ироничком примедбом завршује он своје разматрање) морамо живити са грубим духовима, и у положају, који нам није увек мио, онда је и то памет: да будемо груби с грубијанима. Особа, која љуби финоћу, али се над њом за невољу зна узвисити онде, ди се солидност иште, већег је поштовања вредна, него нежне душе, које клону под теретом своје слабости.

А који су то предмети, у којима да се девојчице обучавају? Ти су обележени позивом што га женски спол има. Фенелон се ту упуштао у најмање појединости; али га ми у свему не смемо послушати особито из тог узрока, што он пре свега има пред очима породице из високог и највишег племства. Ту он наводи како да се властеоским домаћством управља, како да властела поступају са својим подложницима, и остало што у велико господство засеца. Што се тиче знања и лепи вештина, ту Фенелон иште да девојче научи правилно читати и писати, он под-

сећа на матер браће Граха, која је добрим васпитањем помогла, те се дар говора у синова јој онако дивно развио. Знање рачуна иште Фенелон такође, јер је то за домаћу економију преко нужно. Добро би још било, да женске знаду шта је уговор, тестаменат, деоба сунаследника и још неки главнији правни обичаји земље, у којој живе. Кад се девојка уда, онда се главни послови врзу око ови појмова. С друге стране треба и упознати са тегобама и заплетима у питању за „моје и твоје,“ да се не би, кад већ једном постану самосталне, предале на милост и немилост људма, који су познати као непријатељи мира.

Ди се није бојати опасности по срце, ту слободно оставите на вољу девојкама читање световни књига (сетимо се да ово говори свештеник и служитељ божијег олтара;) то је управо начин да и одвратите од свакојаки комедија и романа. Дајте им у руке дела из грчке и римске историје; ту ће оне видети чуда од храбрости и пожртвовања. Нарочито и ваља упознати са историјом своје отачбине. Све то шири дух и уздиже душу до велики осећаја, само што уједно ваља препречити пут надметању и афектацији.

„Ја би им такође“ додаје Фенелон, „тек с великим избором допустио читање дела прослављени говорника и песника, кад видим, да би и с вољом читале, и да им је суђење доста темељно те да се овде ограниче на оно, што је заиста потребно; ипак би се бојао да не распалим одвише њиову жарку фантазију, па за то би препоручио особиту умереност у читању ти ствари. „Све, што је кадро пробудити осећање љубави,“ вели он, „чини ми се, у толико опасније, у колико се блаже и скривеније јавља. Код свирке и цртања ваља се такође узети у памет, све те вештине дишу истим духом. Стари су трубили, да је пропаст неизбежна, ако се у добро уређеној држави одомаћи заносна мелодија; она рађа мекушце и млитоње. За то је поглаварство у Спарти полупало све свирале; за то је Платон строго прогонио слатке гласе из свирке Азијата. Са истим и још већим правом нека побаце ту сладост Хришћани, који никад нису ни тражили забаве тек забаве ради!“ Види се како Фенелон и овде из духа древности зна извести саму душу, у колико се она слаже са духом хришћанства. — Цртање треба да у исти ма занима и ум и руке; по томе је желити, да вештина и радиност код женски послова суделују, и да се исти неком забавом зачине.

Напоследку ваља, по Фенелону, највише мотрити на положај, на место и кућу, у коју ће некад девојке по прилици доспети. Треба се чувати и непунити им главу надањем, које превазилази

њено стање и имање. Који човек на свету није већ кавио пренапете наде? Што нас је једном усређавало, то ће нам догадити, чим пређемо нужне границе. Ди су изгледи да ће девојка живити на селу, ту је за рана приучавајте занимању, које је тамо чека, и не допуштајте да окуси забава варошки; покажите јој користи простог и марљивог живота. Слично је поступање и онде, ди се девојка спрема за кућеван живот у мањој вароши.

Као што су све ове идеје о женском васпитању назидане на темељу хришћанске вере (самом вероучењу посвећено је неколико изврних поглавља,) тако и завршује Фенелон са сликом врле жене у изрекама солмоновим (гл. 31, 10—31) те додаје: „С велике разлике обичајева, са краткоћ и слободе израза у пренесеном смислу чини нам се овај језик испрва нејасан, али ближим посматрањем збиља ће нас зарадовати тај живи и обилати стил. А што још много више вреди, то је достојанство учитеља над учитељима, боље рекав' достојанство самога светог духа, којег су савети зато тако красни, да бисмо и ми обикли дивити се простоти понашања, штедљивости и радљивости код богате и изврне жене.“

(Свршиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Слике из зоологије.

II.*)

Жимпан.

Жимпан је један од најзнаменитијих мајмуна. На који је начин дошао до тога чудноватог имена, не зна се; али сва је прилика, да већ од давна знају за њ, само што га не разликоваху са свим добро од остале његове браће, па га често бркаху које са горилом, које са мандрилом.

Жимпан се броји међу веће мајмуне: нарасте од 3 до 4½ стопе, а који пут и више. Тело му је кратко и гојазно, јер му је трбух прилично пунав; глава му је опружена и голема, а чело ниско; уши му личе на човечије, само што су мало повеће; нос му је крњав, утињен, усне су танке и сасма окретљиве; очи му имају трепавице и обрве; танке, али снажне руке машају се на сниже колена; шаке су му повелике, на свима претима

*) Види 38. 39. 40. и 41. број овог листа од 1866. године, где је штампана прва слика у преводу честитог професора пок. Јована Петровића.

има стињене нокте. Кожа му је обрасла дугачком, црном длаком, и голо му је само лице и дланови; длака је доле по телу краћа, а на више све дужа, тако да се на глави му образује брада, која је најдужа са стране.

Урођеници причају, да жимпан у пуноме узрасту достигне и пет стопа и да у својој деветој или десетој години престане расти. Веле, да је такав одрасли жимпан толико колико два јака човека.

Жимпан се налази само у Африци, у горњој и доњој Гинеји. Ту живи у великим шумама поред река и крај морске обале. Он живи у великим друштвима и ноћу се може често чути несносна дрека сједињених чопорова. Мајмун наш изгледа прилична бена и мућурла. Руке употребљује само за хватање, па се оне после тако савију, згрче, да, кад их намисли употребити за ход, није у стању, да их исправи, него ступи на чланковима, место на длановима. С тога му је ход доста несигуран и невешт; па зато се ипак он бави више на тлима и на дрвеће се усине тек онда, кад хоће да дохвати што себи за храну или кад хоће да умакне какој опасности. Кад и кад хода само на стражњим ногама и онда склопи предње руке на крчачи, да би се одржао у равнотежи; ну чим му што стане на пут његову ходу, с места се баци на све четири ноге, па нахрамљујући у грудним скоковима, ну ипак доста брзо, потражи даљину. При усправном ходу не може као човек да подигне пету од земље, него ступа лунајући с целом табани или шта више са чланковима од руку и ногу, са чега и нажуљи те чланкове. Кад се одмара, седи, али ноћ пробави само у гнездима, која ограда од свијених грана на дрветима и постави их и обложи опалим гранчицама и лиснатим изданцима. Та су гнезда обично на 20 до 30 стопа над земљом, како вели некакав Саваж. Он је ретко кад опазио по двоје на једном дрвету, само једаред пет њих, али никад толику множину, да се може говорити о мајмунским насеобинама и селима, као што то од пре многи причаху.

Жимпан се храни биљем. Воће, ораси и корење главна му је храна. По кад кад походиће банане и друге воћке, што их посадише црнци за своју потребу. Ради хране мењају ови жимпани често своја боравишта. Остављена црначка села, у којима расте силна папаја, најмилија су им места, док год имају ту хране за се; а кад је сву потроше, путују онда даље. Дружине њихове преводи и управља свакад какав веома снажан самац; колико је томе голема снага, толико је и опреза. Веле, да је одрастан мужак у стању, да открха такову грану, коју ће два човека једва савити. Шта више, по причању црнаца, један је жимпан толико снажан да може лако одолети и десеторици људи. Ну они и то веле, да жимпан не напада никад на човека, ако се не надражи, него се у век ограничава само на своју обрану. У опасности каквој зајаоче воћ као оно човек у самртном страху, а остали се онда одмах успуљају на врхове дрветима и дерање им личи тада на лавез цсећи. Тек кад ловац обори којег мајмуна, устреме се мужаци на ловца, који ће за цело подлећи, ако има много на-

падача. Кажу, да се ловац и у том случају може спасти, ако нападачима остави што од својих хаљина или и само оружје своје, које онда разјарење животиње искидају на комаде и измрве. У нападајима или обранама служе се мајмуни поглавито зубма и рукама, премда се још непрестано казује, да морају употребљавати за обрану своју штанове, орахе, камење и т. д. У осталом тешко се томе може веровати и то с тога, што им њихов непрестан ход на двома стражњим ногама не допушта, да слободно рукују са штановима или кијачама као људи, сва је прилика, да би мајмун у томе положају изгубио равнотежу и љоснуо о тле.

(Свршиће. се)

Ко неби хтео да зна колико је сунце?

Многима, који се из петини жила упињу, да популаришу науку, не испада за руком, али можда највише зато: што се упињу — из петини жила! Код дра Бернштајна у Берлину то сасвим олако иде, јер се не упиње — из петини жила! Он се мало пак насмеши — па је у тај пар већ и готов! Његове јестаственичке књиге свакоме се допадају, јер су за свакога написане. У једној од последњих свезака усудио се исти тај писац, да на јефтин начин и то каже: колико је сунце! Зар то није доста, или можда -- много! Па како нам он то казује? Евако: одвео нас је баш до самога сунца, да би га и претом додирнути могли, кад се неби бојали жиже; одвео нас је чак тамо, да се што боље уверимо; али — опет је себичан — он сам самцит ушао је у њега кроз нека стаклена врата, и мерио га, мерио, све дотле докле га није и — измерио! Он дакле извесно зна, колико је оно „усијано тане, што запад погађа“ — као што један српски појета вели; он зна да ли је збиља тане или: „од бурета грдног дано, а буре је пуно вина, па је дано усијано,“ — како опет један други вели, у пркос оном првом. Он то зна, и баш зато што извесно зна — за Бога, чулисте да је био у сунцу, баш био! — баш зато дакле, што зна: знаде да нам каже, ма и у прози, да оно тамо у висини, оно округло, па лепо, па ејајно, па топло, — да оно није ни тане, што запад погађа, ни усијано буре, из кога цури свакога божијег дана небеско „мокро“ вино у „сувим“ зрацима... Он то зна и укратко каже: оно тамо „горе“, што се неким српским појетама чини да је тане, ил усијано буре, — оно нити је тане, нит' усијано буре, већ: сунце!!! Шта би му на то? Морамо му веровати, јер ево беда зна и то: колико је то сунце што је наравно далеко теже. Он вели: зна се, да сунце у промеру има пуни 192.600, а у обиму 605.000 киља, а садржина да му је од 3700 билијона кубичних миља. Затим се одма и сам пита: једна кубична миља и билијон? И на то овако умствује: кад би узели један сандук или сандучину, у коју би могла стати једне

једна кубична миља, вели, да би иста та кубична миља тек једва до половине била запремљена, и онда кад би на њу спустили: све вароши, сва села, све замке, све пирамиде, све ајзлибане, — у кратко: сва чудовишта „човеческако созданија!“ Па му је и то још мало, јер вели: да би и за све људе на свету комотњејше места било на тој половини, па ма се њима придружила и сва остала створења, што пузе, лете, пливају или скакућу... На то би се опет — ко бајаги — и сам погладио по челу и запитао: мај, а да ли је збиља баш једна једита, јединацка кубична миља тако одвећ грдобна, као што сам рекао?? Зар се одиста сандук, у кога је свака страна дугачка за једну миљу, не да напунити?! За име божије почео би на то и даље да се чуди, — за име божије та код тол'ких машина, што их досада измислисмо, и с којима све и сва чинимо и учинисмо, зар код толике наше памети да не изумемо и једну такову, која би нам и овде на руци била?? На то би се ко малко насмејао и овако наставио: Ни брига! Ево како ћемо: замислимо на пример једну цигљану у којој ће нека чудновата машина свакога секунда по једну цигљу да зготови. Но та цигља нека је по рифа дугачка, исто тако дебела, а исто тако и широка; дакле: каменита коцка од једне стопе. Сад намажимо ту машину и удесимо је тако, да целу ноћ и цео дан непрестанце ради, и уједно да све те зготовљене цигље сама и слаже у тај великачки сандук. Само пазите. Дакле машина је готова и ради већ у велико. Ради Боже, ради..

Свакога секунда ствара по једну цигљу — које није маленкост — и меће је у замишљен сандук — које ће још више да значи. Све то тако брзо иде, да нам се наше црне, смеђе, плаве, зеленкасте ил' шућмурасте очи кваре гледањем, па зато пустимо је нека и без нас ради, а зацело ће брзо свршити.

Зацело! Ево можемо и израчунати. Свакога секунда направи по једну цигљу: дакле у минуту 60; свакога сата 60. пута по толико, дакле 3600; а један читав дан 24. пута по толико, дакле 86.400. За једну целу годину 365. пута по толико, а то је 31.536.000. Дакле 31.536.000. цигаља

Него сада, рођенацки моји, да видимо колико таквих цигаља могу да! стану у нашу сандучину. Пре свега ћемо да наређамо само један ред цигаља; но почем је тај ред дугачак једну миљу, то онда само за тај један ред треба 24.000 цигаља. Но, дражајши моји, и ово немојте заборавити, да тек 24.000 таквих редова могу да патошу наш сандук, па онде морамо имати 24.000 пута по 24.000 цигаља за тај посао, које ће да изнесе само 567.000.000 цигаља! Но почем наша вредна машина на годину тек 31.536.000 може да направи, то онда — на жалост — ма и пуни 18 година дан ноћ радила, не може ни толико зготовити, колико је нужно: да сандук тек патошемо!..

(Свршиће се.)

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

При почетку нове године не може нам се на ино, а да не позовемо наш свет што чита на нову претплату. Ми смо и досад гледали, колико су нам само силе и наше књижевне прилике допуштале, да се своме задатку што ближе примакнемо, а и од сада ћемо се својски старати, да наш лист што више одговори просветној потреби народа нашег и да доноси такве ствари, које ће нашем свету поуке, забаве и користи донети.

Осим старих радника обећали су нам и многи други књижевници наши да ће нас у нашем подухвату потпомагати.

Цена је листу 4 фр. а. вр. на годину.

Претплатни новци молимо да се пошљу благајници „Матице Српске“ у Нови Сад. За Србију прима претплату и књижара В. Валожича у Београду, која ће се од сада старати, да сваки наш претплатник из Србије свој лист уредно добија.

Чланци, који у „Матици“ изађу, награђују се, али тек онда, ако писци, који за своје саставке награде траже, ту жељу своју одмах при шиљању својих саставака изјаве. Награде досуђује књижевни одбор „Матице Српске.“

Овом приликом молимо уједно све наше дужнике, да нам што пре поплаћају дугове своје. Зазор нам је што их морамо опомињати, ал' кад не ће никако да се одзову, шта можемо друго чинити, него да их и опет опоменемо.

Уредништво „Матице.“

САДРЖАЈ.

Појам и цел државна. Из књиге: „О уставној држави и њезиним установама.“ Од Ђ. Вукићевића. — Самсон и Делила. Песничка студија из светог писма. Од Лазе Костића. IV. Сремска ружа. Приповетка из народног живота, од Јована Грчића. (Наставак.) III. — Пролеће. Песме Јована Грчића — Миленка. XX. Висабаба. — Успомене из незнабожачких времена у јужних Словена. (По дру Сигфриду Каперу.) — Фенелон о женском васпитању. Од Ђорђа Рајковића. (Наставак.) III. Посебна разматрања. — Подлистак: Сlike из зоологије. II. Жимпан. — Ко неби хтео да зна колико је сунце? — Позив на претплату.

Издаје: Матица Српска.

Уређује: А. Хацић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1869.